

Foto: © Ingrid Schmitt

Rheinbrohl | reconstructie wachttorens WP 1/1

DLSRLP Rijnland-Palts

Van de Obergermanisch-Raetischen Limes loopt 75 kilometer over het grondgebied van de provincie Rheinland-Pfalz. Dit deel begint aan de Rijn bij de plaatsjes Bad Hönningen en Rheinbrohl en loopt dan langs de rand van het Westerwald naar de Hinter-Taunus. Op het stuk tussen de Rijn en de Hinter-Taunus bevonden zich 132 wachttorens, negen kleinere fortificaties en negen grotere forten. Omdat de Limes in Rheinland-Pfalz vooral door bosrijke omgeving loopt zijn op veel plaatsen de restanten van de aarden wal, de gracht en de verhogingen waarop de wachttorens stonden, de wachttorens zelf en delen van de fortificaties bewaard gebleven. De Limes-wandelroute komt langs de meeste daarvan. Midden in het bos bij Kastell Holzhausen ligt zelfs het best bewaard gebleven fort van de hele Limes.

Wie de Limes(-wandel)route volgt komt in Rheinland-Pfalz zeven gereconstrueerde wachttorens tegen. De oudste daarvan dateert uit 1874, de jongste uit 2004. De verschillen tussen deze reconstructies laten zien hoe wetenschappelijke opvattingen in die periode zijn veranderd. Bij meerdere forten heeft men de contouren van de gebouwen, waaronder badhuizen, geconserveerd en zichtbaar gemaakt. Ook delen van de aarden wal, van de gracht en de houten palissade zijn op plekken nagebouwd. Op belangrijke plaatsen langs de (wandel)route zijn informatiepanelen neergezet die het verhaal van de Limes vertellen. En belangrijke vondsten die langs de Limes zijn gedaan zijn te zien in verschillende musea.

Foto: © Ingrid Schmitt

Bad Homburg v. d. Höhe | kasteel Saalburg

Net buiten het dorpje Heidenrod in de provincie Hessen, ligt de voormalige Romeinse wachtpost 2/35 'Am Laufenselderweg'. Hier begint het 153 kilometer tellende Hessische deel van de Obergermanische-Raetische Limes. Vanaf dat punt loopt de Limes door de beboste Taunus-hoogvlakte, omsluit met een grote boog de vruchtbare vlakte van Wetterau, om te eindigen bij Mainhausen am Main. Ooit stonden er 18 grote en 31 kleinere Romeinse forten en de meer dan 200 wachttorens langs dit deel van de Limes. Sommige daarvan zijn nog steeds herkenbaar in het landschap, andere zijn volledig verdwenen. Dat heeft alles te maken met hoe het landschap na de Romeinse tijd werd gebruikt. Daar waar landbouw de overhand heeft gekregen zijn nog maar nauwelijks zichtbare sporen terwijl in de bossen de muur en de daarvoor gelegen gracht vaak nog duidelijk in het landschap te herkennen zijn. Ook de plekken waar de forten en de wachttorens hebben gelegen zijn meestal nog, als verhogingen, in het landschap herkenbaar. Die nog zichtbare restanten en de gereconstrueerde forten, zoals het castellum van Feldberg en die bij Kapersburg, maken dat de Romeinse geschiedenis voor de bezoekers echt gaat leven.

Het beste beeld van hoe het dagelijkse leven van de soldaten en van de burgerbevolking er aan de grens van het Romeinse rijk heeft uitgezien krijgt de bezoeker echter tijdens een bezoek aan het enige vrijwel volledig gereconstrueerde fort dat er langs de Limes te vinden is: het Romeinse fort (castellum) van Saalburg am Taunus. Dit 'kasteel' werd aan al het begin van de twintigste eeuw op initiatief van Keizer Wilhelm II geheel herbouwd. In de afgelopen decennia zijn er nog talloze nieuwe elementen aan toegevoegd. Het terrein rond om het 'kasteel' van Saalburg am Taunus is nu in zijn geheel een archeologisch park.

DLSHE Hessen

GroBerlach-Grab | reconstructie wachttorens WP 9/83

DLSBW Baden-Württemberg

164 kilometer van het Duitse deel van de Limes, dat als werelderfgoed is erkend, ligt in de provincie Baden-Württemberg. Dit deel van de Limes werd aangelegd in de regeringsperiode van de Romeinse keizers Antonius Pius (138-161 n. Chr.) en Marcus Aurelius (161-180 n. Chr.). Van deze door hen aangelegde grensversterking zijn op veel plaatsen in het fraaie en zeer afwisselende landschap van Baden-Württemberg de restanten nog steeds te bewonderen. Je vindt ze bijvoorbeeld in het Odenwald, op vlakte van Hohenlohe, in het Schwäbisch-Fränkischen Wald en in het Albvorland. Dertig steden en gemeentes in zes verschillende gemeentelijke verbanden (Neckar-Odenwald, Heilbronn, Hohenlohe, Schwäbisch Hall, Rems-Murr en Ostalb) liggen nu aan dit bijzondere monument. Behalve delen van de (grens)wal zijn in Baden-Württemberg nog 340 wachttorens, 16 castella, en 17 kleinere fortificaties aangetroffen. Talrijke musea en reconstructies langs dit deel van de Limes geven een levendig beeld van hoe de Romeinse grensversterking er ooit moet hebben uitgezien.

De 164 kilometer Romeinse grensversterking in Baden-Württemberg bestaat uit twee delen, de Obergermanische Limes (101 km) en de Raetische Limes (63 km). De grens tussen deze twee Romeinse provincies lag in het Rotenbachtal tussen Lorch en Schwäbisch Gmünd (district Ostalb). Een tweede, oudere Romeinse verdedigingslinie ligt iets ten zuidwesten. Deze zogenaamde 'Neckar-linie' loopt van af de Main dwars door het Odenwald waarna hij tot Künzingen de Neckar volgt, om ten slotte via de Schwäbische Alb bij Nördlinger Ries uit te komen. Hoewel de 'Neckar-linie' niet voorkomt op de werelderfgoedlijst is het vanwege de vele nog zichtbare restanten uit de Romeinse tijd een populaire bestemming.

De (Obergermanische-)Raetische Limes is het bekendste archeologische monument van Beieren. Hij staat symbool voor de Romeinse aanwezigheid in deze regio in de eerste tot de derde eeuw van onze jaartelling. Vanaf de grens met Baden-Württemberg doorkruist hij achtereenvolgens: Mittelfranken en Oberbayern om ten slotte in Niederbayern bij de Donau uit te komen. Net als in alle andere provincies waar de Limes doorheen loopt werd het Beierse deel in 1892 door de Reichs-Limeskommission systematisch onderzocht. Dit onderzoek steunde op de analyse van de Latijnse bronnen over de Limes, geschreven door Johann Turmair, bijgenaamd Aventinus, (1477-1534). Het Beierse deel van de Limes telt ongeveer 117 kilometer.

Het verdedigingssysteem bestond in eerste instantie uit een (aarden) wal met daarop een houten palissade. Langs die wal stonden 180 wachttorens. Op tien strategische plekken, daar waar die wal rivieren, wegen of diepe valleien kruiste, werden in een latere fase kleine forten gebouwd. Verderop in het achterland werden nog 17 legioensforten gebouwd. Delen van de oorspronkelijke palissade, van de (latere) stenen muur en van wachttorens en fortificaties zijn op veel plaatsen nog in het landschap zichtbaar. Op een aantal plekken waar er bovengronds niets meer te zien was zijn in de afgelopen anderhalve eeuw reconstructies gemaakt. Verder is de loop van de Limes over het hele Beierse deel gemarkeerd met speciale gedenkstenen. Die heeft de Beierse koning Maximilian II rond 1861 laten neerzetten.

DLSBY Beieren

Foto: © Ingrid Schmitt

Weißenburg i. Bay. | reconstructie kasteel Weißenburg

De Duitse Limes-route

Van Bad Hönningen/Rheinbrohl aan de Rijn tot Passau aan de Donau
**820 kilometer natuur, cultuur,
UNESCO-werelderfgoed**

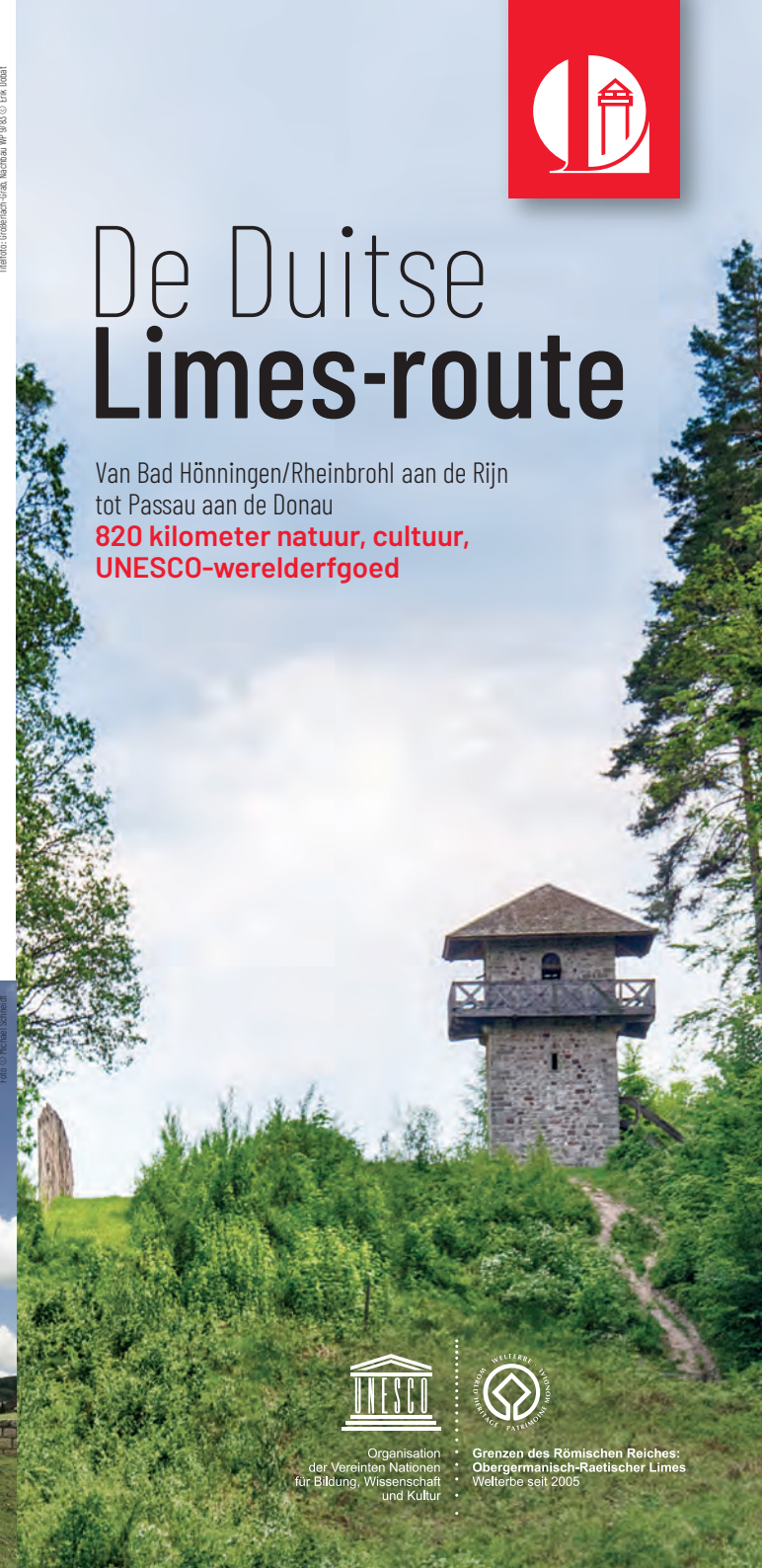

Illustration: Obergermanisch-Raetische Limes, München WP 9/83 © Ingrid Schmitt

Organisation
der Vereinten Nationen
für Bildung, Wissenschaft
und Kultur

Grenzen des Römischen Reiches:
Obergermanisch-Raetischer Limes
Welterbe seit 2005

De Obergermanische-Raetische Limes in Duitsland maakt niet alleen deel uit van het Europese culturele erfgoed, het is tevens een van de grootste archeologische monumenten ter wereld. Boven alles is de Limes een monument dat als geen ander laat zien waartoe de Romeinen technisch gezien in staat waren.

De Limes-autoroute, die intussen tot een van de bekendste toeristische routes van Duitsland behoort, heeft een lengte van 820 kilometer. Hij loopt van Bad Hönningen am Rhein dwars door de provincies Rijnland-Palts, Hessen, Baden-Württemberg en Beieren om tenslotte bij Passau aan de Donau te eindigen.

Net als de Limes-autoroute voert de 850 kilometer lange Limes-fietsroute door een aantal zeer verschillende landschapstypes. En op beide routes kom je behalve talloze monumenten uit de Romeinse tijd ook allerlei bezienswaardigheden uit andere periodes tegen. Richtingaanwijzers en informatiepanelen dienen daarbij onderweg als leidraad.

De Vereniging heeft zich ook tot doel gesteld om de verschillende gemeentes die lid zijn en de musea die aan de route liggen te ondersteunen bij manifestaties en tentoonstellingen. Tenslotte; de Vereniging heeft ook de, al langer bestaande Limes-wandelroute, – een route die ontwikkeld en beheerd wordt door verschillende wandelorganisaties – geadopteerd. Niet alleen maakt de Vereniging tegenwoordig reclame voor de wandelroute ze helpt de verschillende organisaties ook bij het onderhoud er van. Zo maakt de Vereniging ook de ontdekking van de Limes te voet mede mogelijk.

